

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра теорії та історії держави та права**

РОБОЧА ПРОГРАМА

**навчальної дисципліни «Історія держави та права»
обов'язкових компонент освітньо-професійної програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

262 Правоохоронна діяльність (поліцейські)

Кам'янець-Подільський 2024

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 14.08.2024 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 13.08.2024 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри теорії та історії держави та права (протокол від 12.08.2024 № 1).

Розробники:

1. Доцент кафедри теорії та історії держави та права, кандидат історичних наук, доцент Іванов С.Ю.

Рецензенти:

1. Професор кафедри міжнародного та європейського права юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор Гавриленко О. А.
2. Завідувач кафедри конституційного і міжнародного права та прав людини Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Гудзь Т.І.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 3 Загальна кількість годин – 90 Кількість тем - 18	<u>26</u> Цивільна безпека; (шифр галузі) (назва галузі знань) <u>262</u> <u>Правоохоронна діяльність</u> (код та назва спеціальності) перший (бакалаврський) (рівень вищої освіти)	<u>Денна форма:</u> Навчальний курс - 1 Семестр - 2 Види контролю: екзамен. <u>Заочна форма:</u> Навчальний курс - 1 Семестр – 1, 2 Види контролю: залік, екзамен.
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
денна форма навчання		заочна форма навчання
Лекції – 4 години; Семінарські заняття – 40 годин; Самостійна робота – 46 годин. Індивідуальні завдання: Навчальним планом не передбачено		Лекції – 12 годин; Семінарські заняття – 8 годин; Самостійна робота – 70 годин. Індивідуальні завдання: Навчальним планом не передбачено

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Історія держави і права» є ознайомлення здобувачів вищої освіти на прикладі зарубіжних країн та України з історією виникнення і розвитку головних інститутів держави і права, формування розуміння закономірностей та напрямів їхнього розвитку. Здобувачі вищої освіти мають навчитися самостійно аналізувати як окремі нормативні акти, так і більш загальні державно-правові явища. Такі знання і навички сприятимуть кращому розумінню державно-правових реалій сучасності, сутності, негативних та позитивних сторін чинного права, а також допоможуть прогнозувати їхню подальшу еволюцію.

Також вивчення дисципліни «Історія держави і права» має сприяти становленню сучасного всебічно розвиненого висококваліфікованого фахівця для підрозділів Національної поліції України, здатного на фахово, на належному рівні аналізувати сучасні державно-правові процеси; формуванню правових знань у здобувачів вищої освіти та уміння аналізувати нормативно-правові акти та інші документи; вироблення навичок самостійного аналізу державно-правових явищ,

умінь застосовувати отримані знання при оцінці конкретного державно-правового явища.

Завданнями вивчення дисципліни «Історія держави і права» є формування у здобувачів вищої освіти як майбутніх працівників поліції знань, вмінь та навичок, які відповідають професійно-кваліфікаційним характеристикам основних посад працівників Національної поліції та завданням, які ставляться перед поліцією на конкретному етапі розвитку українського суспільства.

Очікувані результати навчання: у результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен

знати:

1) на поняттєвому рівні: основи історико-правових та теоретико-правових положень, що стосуються виникнення, становлення, розвитку та функціонування держави і права; основи колишніх та сучасних юридичних понять і категорій.

2) на фундаментальному рівні: процеси виникнення та розвитку держави і права зарубіжних країн та України, їх типи та форми, особливості, притаманні державному ладу та соціальному устрою, правовим системам, головні джерела права на різних етапах історичного розвитку, еволюцію правового статусу населення;

3) на практично-творчому рівні: правові основи тлумачення норм права; форми і методи поширення історико-правових знань серед населення; форми та порядок надання правової допомоги громадянам.

вміти:

1) на репродуктивному рівні: відтворювати основні поняття та категорії дисципліни, наводити основні факти, що характеризують державно-правове життя суспільства на різних етапах його розвитку;

2) на алгоритмічному рівні: довільно використовувати засвоєні знання для правильного формулювання складних юридичних понять і категорій з подальшим їх використанням при вивченні галузевих дисциплін; вірно тлумачити норми права; безпомилково застосовувати правові приписи при виконанні своїх службових повноважень;

3) на евристичному рівні: на основі засвоєння історичних знань про державно-правові явища вміти з наукових позицій давати їм правильну оцінку, розкривати їх дійсну сутність; знаходити шляхи розв'язання задач, що виникають у працівника поліції під час поширення правових знань серед населення, формування у громадян поваги до права і закону.

4) на творчому рівні: переосмислювати наявні знання стосовно нових фактів; адаптувати раніше отримані знання, вміння та навички до змінних умов та нестандартних ситуацій; самостійно вести експериментальну, науково-дослідницьку діяльність.

Програмні компетентності:

Програмні компетентності, які формуються при вивченні навчальної дисципліни:		
Інтегральна компетентність		Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі правничої діяльності.
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК-1	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
	ЗК-2	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
	ЗК-5	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
	ЗК-10	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина України.
	ЗК-11	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)	СК-1	Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції.
	СК-3	Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.
	СК-4	Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань та навичок у професійній діяльності.
	СК-5	Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати правову інформацію з різних джерел.
Програмні результати навчання (РН)	РН-1	Розуміти історичний, економічний, технологічний і культурний контексти розвитку правоохоронної діяльності.
	РН-11	Знати і розуміти сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.

3. Програма навчальної дисципліни

ТЕМА № 1. Історія держави і права як наука і навчальна дисципліна. Держава та право країн Стародавнього Сходу.

Предмет історії держави та права. Місце навчальної дисципліни в системі юридичних дисциплін, співвідношення з іншими правовими та історичними дисциплінами. Загальнонаукові та спеціальні методи пізнання та вивчення навчальної дисципліни. Джерела права історії держави та права. Періодизація

навчального курсу. Загальна характеристика розвитку держави і права країн Стародавнього Сходу. Суспільний лад країн Стародавнього Сходу. Державний лад країн Стародавнього Сходу. Джерела та основні права держав Стародавнього Сходу: а) Закони царя Хаммурапі, б) Закони Ману.

ТЕМА № 2. Античні держави та право.

Періодизація історії античної цивілізації. Розуміння полісу як міста-держави. Історія афінського полісу. Державний лад стародавніх Афін: архонти, ареопаг, еклесія, буле. Населення давніх Афін: громадяни, раби, державні раби. Судовий устрій.

Військово-аристократичний характер політичної організації Спарти. Центральні органи влади й управління: архаети, герусія, народні збори. Ефорат. Пережитки родового устрою в державному механізмі Спарти. Криза політичної системи Спарти.

Право Афін. Законодавча діяльність Драконта, Солона, Клісфена і Перікла. Звичаєве право і закон. Сократ, Платон і Аристотель про збіг справедливого і законного. Власність за афінським правом. Злочини і покарання. Основні риси права Спарти. Закони Лікурга.

Історія Риму. Від *civitas* до *Rex Romana*. Рим у період республіки. Боротьба патриціїв та плебеїв. Реформи Сервія Туллія. Види народних зборів. Сенат. Магістратури. Місце диктатора в державному механізмі. Перехід у Римі від республіки до імперії. Гай Юлій Цезар. Октавіан Август. Державний лад Риму в період принципату і домініату. Військова організація. Судовий устрій. Служба поліції в Римі. Поділ держави на Західну Римську імперію і Східну. Падіння Західної Римської імперії.

Основні риси римського права. Джерела римського права. Закони XII таблиць. Едикти магістратів. Конституції імператорів. Праці римських юристів. Кодифікація римського права. *Corpus juris civilis*. Право квіритське (цивільне), преторське і «право народів». Публічне право і право приватне. Право приватної власності. Злочини і покарання. Судовий процес. Історичне значення римського права та його рецепція.

ТЕМА № 3. Середньовічні держава і право країн Європи та Азії.

Загальна характеристика виникнення і розвитку феодальної держави і права. Роль релігії у феодальному суспільстві. Феодальна держава в країнах Європи та Азії. Основні етапи історії держави і права Середніх віків.

Феодальна держава і право в країнах Європи.

Розклад первісного ладу і формування феодальних відносин у племен Європи. Створення держави у франків та англо-саксів. Ранньофеодальна монархія. Династії Меровінгів та Каролінгів. Верденський договір 843 р. і виникнення феодальної держави у Франції та Німеччині. Формування і розвиток феодальних суспільно - економічних відносин. Сутність сюзеренітету-васалітету. Феодальна ієрархія.

Феодална роздробленість в Європі, причини, передумови. Еволюція державного ладу.

Східна Римська імперія (Візантія). Епоха Юстиніана. Характерні ознаки розвитку держави при Комнінах та Палеологах. Організація державної влади та соціальний устрій. Причини кризи імперії.

Станово-представницька монархія. Зміни в суспільному ладі країн Європи у XIII-XV ст. Формування основних станів: духовенства, дворянства і городян. Державний лад. Християнська доктрина «двох мечів». Вчення Хоми Аквінського про політичні форми правління. Посилення центральної влади. Подолання феодалної роздробленості. Станово-представницькі установи в Англії, Франції, Німеччині.

Велика Хартія вільностей 1215 р. в Англії. Зміни в центральному і місцевому управлінні. Зародження англійського парламентаризму. Особливості розвитку феодалної Німеччини. Золота Булла 1356 р.

Абсолютна монархія. Причини та передумови виникнення абсолютизму. Розклад старих феодалних станів і зародження буржуазії. Класичний абсолютизм у Франції. Незавершений характер абсолютизму в Англії. Королівська влада. Таємна рада і Зоряна палата. Збереження парламенту і місцевого самоврядування. Князівський абсолютизм у Німеччині. Піднесення курфюрстів. Збереження роздробленості Німеччини.

Феодалне право. Ранньофеодальні збірники законів – «варварські правди» (Салічна, Бургундська). «Саксонське зерцало». Магдебурзьке право. «Загальне право» феодалної Англії та його особливості. Розвиток королівського законодавства. Статути і ордонанси. Канонічне право. Джерела візантійського права: кодифікація Юстиніана, Еклога.

Основні риси права феодалної земельної власності: аллод, феодал і бенефіцій. Злочини і покарання. «Криваве законодавство» в Англії. Судовий процес.

Особливості розвитку феодалної держави і права в країнах Азії.

Арабський халіфат. Виникнення халіфату. Суспільна структура. Організація державної влади при Омейядах і Аббасидах. Іслам: сунізм і шиїзм про державу і право. Основні риси мусульманського права.

ТЕМА № 4. Держава та право Великої Британії (XVII – XVIII ст.)

Буржуазна революція в Англії: її особливості та етапи. Формування буржуазної держави. Встановлення Індепендентської республіки. Протекторат О. Кромвеля. «Знаряддя управління». Утвердження конституційної монархії в Англії: «Хабеас корпус акт», «Біль про права» та «Закон про престолоспадкування».

ТЕМА № 5. Держава та право США (XVII – XIX ст.)

Війна за незалежність у Північній Америці та утворення США. Декларація незалежності США 1776 р.: загальна характеристика. Конституція США 1787 р.

Біль про права 1791 р.: причини прийняття та основний зміст. Громадянська війна 1861 – 1865 рр. та її вплив на розвиток законодавства США.

ТЕМА № 6. Держава та право Франції (XVIII – XIX ст.)

Причини та особливості буржуазної революція 1789 – 1794 рр. Основні етапи революції та створення буржуазної держави. Декларація прав людини і громадянина 1789 р. Конституції 1791 р. та 1793 р.: порівняльна характеристика. Якобінська диктатура та її державний лад. Консульство та імперія Наполеона Бонапарта. Цивільний кодекс Франції 1804 р.

ТЕМА № 7. Держава та право Німеччини в XIX ст. – на поч. XX ст.

Об'єднання Німеччини на чолі з Пруссією. Конституція 1871 р.: загальна характеристика. Державний лад імперії та політичний режим. Кримінальний кодекс 1871 р.

ТЕМА № 8. Державно-правовий розвиток країн світу у XX – поч. XXI ст.

Державно-правові наслідки Першої світової війни та запровадження Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних договорів. а) розпад Австро-Угорської імперії та державно-правовий розвиток Австрії, Угорщини, Чехословаччини, королівства Південнослов'янського (Югославії); б) проголошення незалежності Фінляндії, Польщі. Листопадова революція 1918 р. у Німеччині. Конституція 1919 р; Становлення тоталітарних режимів в Італії, Німеччині, Японії. «Новий курс» президента США Ф. Рузвельта. Конституційний розвиток країн світу після Другої світової війни: а) Конституції Франції 1946 р. та 1958 р., б) Конституція Італії 1947 р., в) Конституція ФРН 1949 р., г) Конституція Японії 1947 р. Утворення НАТО, основний зміст північноатлантичного договору. Військова співпраця Україна та НАТО в умовах російсько-української війни. Історія створення і розвитку Європейського Союзу.

ТЕМА № 9. Стародавні держави і право на території сучасної України.

Закономірності та особливості переходу первісного суспільства на території України від найпростіших форм суспільних утворень до державності та цивілізації. Аратта (Оріяна, Оратанія). Кімерія.

Скіфське царство (VII ст. до н.е. – III ст. н.е.), його суспільний та державний лад. Основні риси політичної організації античних міст-держав (VII ст. до н.е. – V ст. н.е.). Особливості виникнення та структура управління Боспорського царства (V ст. до н.е. – VI ст. н.е.). Джерела та основні риси права доби.

ТЕМА № 10. Держава та право Русі. Особливості політичного розвитку Галицько-Волинської держави та її права.

Основні концептуальні підходи до проблеми утворення Руської держави.

Формування системи суспільних відносин у ранньослов'янських племен.

Державне об'єднання племен антів. Утвердження військової демократії як специфічної форми правління. Формування племінних союзів.

Політична консолідація східних слов'ян та створення Русі. Формування її території та політичне становище в Європі. Реформи Володимира Великого і Ярослава Мудрого.

Основи суспільного ладу. Правове становище окремих груп людності.

Форма правління та форма державного устрою. Центральні органи влади та управління та місцева адміністрація. Десяткова і двірцево-вотчинна системи управління. Сільська територіальна община (верв) – орган місцевого самоврядування.

Джерела права Київської Русі. Види і галузі права княжої доби.

Об'єктивні фактори посилення Галицького та Волинського князівств, їх об'єднання в єдину державу – спадкоємницю Руси-України. Державний, суспільний лад та джерела права Галицько-Волинської держави, їх особливості. Роль Романа Мстиславовича та Данила Галицького у державотворчому процесі.

Основні риси права Галицько-Волинської держави. Магдебурзьке право, його запровадження у містах Галицько-Волинської держави.

ТЕМА № 11. Державно-правове становище України у складі Великого князівства Литовського.

Формування території Великого князівства Литовського. Вхідження до його складу руських князівств. Еволюція форми державного устрою Великого князівства Литовського та зміни у державно-правовому статусі руських князівств. Політичний та адміністративний устрій Великого князівства Литовського. Умови Кревської (1385 р.) і Городельської (1413 р.) уній а також Острівської угоди 1392 рр.

Станова організація суспільства: магнати, бояри, шляхта, духовенство, міщани, їхня внутрішня соціальна диференціація. Правове становище окремих категорій селянства.

Еволюція органів державної влади. Центральні та місцеві органи влади й управління. «Копа» як орган місцевого самоуправління. Судоустрій: суди державні та церковні. Судова реформа сер. XVI ст.: створення повітових судів: земського, городського або замкового, підкоморського.

Джерела права доби. Литовський статут в трьох редакціях. Право власності. Види та галузі права.

ТЕМА № 12. Суспільно-політичний лад і право України під владою Польщі та Речі Посполитої.

Приєднання західноукраїнських земель до складу Польщі у др. пол. XIV ст., зміна їх політико-правового становища. Адміністративно-територіальний поділ Польщі. Причини об'єднавчих тенденцій між Литвою та Польщею. Люблінська унія 1569 року та утворення Речі Посполитої. Зміна статусу українських земель. Наслідки Берестейської церковної унії 1596 р.

Творення замкнених суспільних верств – станів. Правове становище окремих груп людності.

Центральні органи державної влади, їх функції та еволюція. Органи Польського королівства та Речі Посполитої: король, королівська рада, вальний сейм, сенат, посольська зборня. Повноваження центральних органів влади та управління: коронний маршалок, підканцлер, підскарбій, гетьман, референдарій. Місцеві органи влади та органи самоуправління в сільській місцевості: воєводи, старости, каштеляни, волосний староста, писар, сільський сход. Судоустрій. Світські суди: земські, старостинські, магістратські, підкоморські. Королівський суд та його види. Духовний суд. Варшавський сейм 1578 року та утворення Коронного трибуналу.

Звичаєве право. «Руська Правда». Магдебурзьке право. Вислицький статут 1347 року. Вартський статут 1420-1423 років. Королівські закони, загальні й особисті привілеї, законодавство сеймів та ухвали сеймиків. Судова практика.

Право власності. Види землеволодіння. Зобов'язальне право. Способи забезпечення зобов'язань. Види договорів: купівлі-продажу, позики, підряду. Спадкове право. Шлюбно-сімейне право. Види злочинів і система покарань. Судовий процес.

ТЕМА № 13. Військово-політичний устрій та право Запорозької Січі.

Д. Вишневецький (Байда) та утворення Запорозької Січі. Особливості її суспільного ладу.

Органи військово-адміністративної влади та козацького самоуправління, адміністративно-територіальний поділ Запорозької Січі. Базові принципи політичного устрою Запорозької Січі. Компетенція козацької (військової) ради, кошового уряду (отамана, кошового судді, писаря, осавула), полкової старшини (курінних отаманів, паланкової (полкової) та наказної старшини). Судова система: суд курінного отамана, кошового судді, кошового отамана, козацької ради.

Характерні риси звичаєвого козацького права. Види злочинів та класифікація покарань. Судочинство.

ТЕМА № 14. Українська гетьманська держава та її право сер. XVII – к. XVIII ст.

Соціально-економічне та політичне становище України напередодні і в ході національно-визвольної революції (війни) 1648 – 1658 рр. Зборівська 1649 р., Білоцерківська 1651 р. угоди Війська Запорозького із Річчю Посполитою. Формування української держави за Б. Хмельницького.

«Руїна» та її наслідки. Віленський договір 1656 року, Гадяцький договір І. Виговського (1658 р.), Андрусівське перемир'я 1667 р., Вічний мир 1686 р. Поділи Речі Посполитої Польської та входження Правобережної України і Західної Волині до складу Російської імперії.

Еволюція суспільних відносин у гетьманській державі. Правове становище

окремих груп людності.

Центральні органи влади. Полково-сотенний адміністративно-територіальний устрій. Структура та компетенція органів місцевого управління. Міське самоврядування: магістрати та ратуші.

Дипломатичні стосунки Б. Хмельницького з Московією. Рішення Земських соборів 1651 р. та 1653 р. Переяславська рада 8 січня 1654 р. Державно-правовий статус України - Гетьманщини за Березневими статтями 1654 р. та царськими жалуваними грамотами від 27 березня та 12 квітня 1654 р.

Гетьманські статті. Обмеження автономних прав України. Органи самодержавного управління Україною – Гетьманщиною.

Зростання ролі українського права. Звичаєве право. Договірні статті. Нормативно-правові акти гетьманської влади: гетьманські універсали, ордери, інструкції, листи, декрети, грамоти. Джерела польсько-литовського походження. Збірники Магдебурзького права. Збірники церковного права. Царське законодавство та його поширення в українських землях.

Систематизація українського права. «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. «Суд і розправа в правах малоросійських» 1750 р. Ф. Чуйкевича. «Книга Статут та інші права малоросійські» 1764 р. В.Кондратьєва. «Екстракт малоросійських прав» 1767 р. «Екстракт із указів, інструкцій і настанов... Сенату» 1786 р.

Основні риси права. Право власності. Зобов'язальне право. Шлюбно-сімейне право. Право успадкування за заповітом та за законом. Кримінальне право. Види злочинів і система покарань. Зміни у процесуальному праві. Обвинувально-змагальний та слідчий (інквізиційний) форми процесу.

ТЕМА № 15. Суспільно-політичний лад і право українських земель у складі Російської, Австрійської, Австро-Угорської імперій.

Поділи Речі Посполитої та їхні наслідки для українських земель. Правовий статус українських етнічних територій у складі Росії та Австрії. Адміністративно-територіальний поділ. Колоніальна політика обох держав.

Суспільний лад на підпорядкованих Росії українських землях. Буржуазні реформи в Росії другої половини XIX ст. та особливості їх проведення в Україні.

Центральні органи влади та управління Російської імперії. Компетенція місцевої адміністрації. Губернське, повітове та волосне управління. Органи селянського самоврядування. Зміни в судовій системі.

Джерела права і специфіка їх застосування в різних регіонах України. Кодифікація права. «Зібрання малоросійських прав» 1807 року, «Звід місцевих законів губерній і областей, приєднаних від Польщі», «Звід законів Російської імперії», характеристика його редакцій.

Суспільний лад на підпорядкованих Австро-Угорщині українських землях. Правовий статус окремих категорій населення до відміни кріпосного права (1848 р.) і після неї.

Центральні органи влади та управління Австрійської імперії. Крайова і місцеві адміністрації, їхні повноваження. Створення дуалістичної Австро-Угорської монархії (1867 р.), особливості функціонування органів управління.

Кодифікація місцевого права. Цивільний кодекс Австрії 1811 року. Цивільний кодекс 1895 року. Торговий кодекс 1863 року. Закон про компетенцію суду 1852 року. Закон про судочинство по безспірних справах 1854 року. Цивільно-процесуальний кодекс Австрії 1895 року. Кримінальний кодекс Австрії 1852 року. Військово-кримінальний кодекс Австрії 1855 року та його дія на території Галичини та Буковини. Кримінальний кодекс Угорщини 1879 року і його запровадження на Закарпатті. Надзвичайне законодавство початку XX ст.

ТЕМА № 16. Національна державність і право України у добу революції (1917-1921 рр.).

Повалення царизму. Проведення Тимчасовим урядом перетворень в державному устрої Росії. Розпад Російської імперії.

Українська Центральна Рада. Боротьба за національно-державне відродження України. Універсали Центральної Ради. Берестейська угода (1918 р.) та її наслідки для України.

Організація центральної і місцевої влади. Військове будівництво. Правотворча діяльність в Українській Народній Республіці. Конституція УНР від 29 квітня 1918 року.

Українська Держава. Переворот 29 квітня 1918 року і утворення Української Держави. Гетьман П. Скоропадський. «Грамота до всього українського народу» від 29 квітня 1918 року. Організація влади згідно з «Законами про тимчасовий державний устрій України» і «Тимчасовим законом про верховне управління державою». Будівництво збройних сил. Право.

Українська Народна Республіка за доби Директорії. Встановлення влади Директорії. Заява Директорії від 26 грудня 1918 року. Трудовий конгрес. Закон «Про форму влади в Україні» від 23 січня 1919 р. та інші нормативно-правові акти. Держави Антанти і Директорія. Варшавський договір від 21 квітня 1920 року.

Західноукраїнська Народна Республіка. Утворення ЗУНР. Відозви Української Національної Ради від 1 листопада 1918 року. Вищі і місцеві органи влади та управління ЗУНР. Органи охорони порядку. Судова система. Реорганізація армії. Передвступний договір з Директорією УНР від 14 грудня 1918 року. Акт проголошення соборності України 22 січня 1919 року. Законодавство ЗУНР. Паризька конференція та її наслідки для України.

ТЕМА № 17. Становлення радянської влади в Україні. Радянська державність і право на українських землях.

Жовтневий переворот у Петрограді в 1917 р. та процес встановлення радянської влади в Україні. Питання легітимності I Всеукраїнського з'їзду Рад у Харкові. Утворення радянської УНР. Взаємини з РСФРР. Надзвичайні органи

влади: ВУНК, ДПУ, ОДПУ. Конституція УСРР 1919 року. Ризький (1921 року) мирний договір і його наслідки для України.

Правові засади утворення Союзу РСР. Державно-правове становище України за Конституцією СРСР 1924 р. Утворення Молдавської АСРР у складі УСРР. Формування адміністративно-командної системи управління. Конституція УРСР 1937 року. Судова система. Прокуратура. НКВС. Створення системи «ГУЛАГ».

Проголошення незалежності Карпатської України (березень 1939 р.) Президент А. Волошин. Радянсько-німецькі договори та їх історико-правова оцінка. Початок Другої світової війни. Вхідження Західної України до складу УРСР. Включення Північної Буковини, Північної і Південної Бессарабії до УРСР, а решти Бессарабії – до колишньої Молдавської АСРР і утворення МРСР у складі СРСР. Радянський репресивний апарат у новостворених областях, характеристика політичного режиму.

Початок радянсько-німецької війни. Спроба відновлення Української держави актом ОУН (30 червня 1941 р.). Українське державне правління на чолі з Я. Стецьком. Утворення Української Національної Ради в Києві.

Правові засади входження Кримської області та Севастополя до складу УРСР. Конституція СРСР (1977 р.) та УРСР 1978 р.: основні положення.

Правова система. Перші декрети радянської влади. Кодифікація законодавства Радянської України. Зміни в окремих галузях права в післявоєнний період. Друга кодифікація законодавства. Зміни в законодавстві УРСР у 1970-1980 рр.

ТЕМА № 18. Державне будівництво та розвиток права України в роки незалежності.

Демократизація виборчої системи. Вибори до Верховної Ради УРСР і місцевих Рад народних депутатів (березень 1990 р.). Ухвалення 16 липня 1990 р. «Декларації про державний суверенітет України», її зміст.

Розмежування повноважень між законодавчими, виконавчими та судовими органами. Зміни в структурі вищої виконавчої влади республіки. Реформування судової системи. Зміни в конституційному праві, трудовому, кримінальному законодавстві. Процесуальне законодавство.

Законодавче оформлення створення незалежної держави України. Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 року. Вибори Президента України. Розпад Союзу РСР і заснування Співдружності Незалежних Держав.

Підготовка та прийняття Конституції України 1996 року. Структура, основні положення і значення Основного Закону держави.

Вибори 1998 року до Верховної Ради за новим виборчим законом. Квітневий референдум 2000 року та проблеми легітимного впровадження його результатів. Вибори Президента України 2004 р., внесення змін до Конституції України.

Процеси та основні напрями реформування правової системи України. Впровадження європейських і світових стандартів в усіх галузях права. Основні напрями реформування цивільно-правових відносин у сучасній Україні. Головні

тенденції у змінах до кримінального та кримінально-процесуального законодавства України.

Подолання гендерної нерівності в сучасному українському суспільстві.

Передумови та події Революції Гідності в Україні. Вибори Президента України 2014 р. Зміни у системі державного управління, реформування адміністративної системи, процеси децентралізації.

Анексія Автономної республіки Крим Російською Федерацією. Дестабілізація політичної ситуації в державі. Початок АТО (ООС), воєнні дії на сході України (основні військові операції). Особливості та труднощі геополітичного становища України.

Вибори Президента України 2019 р. та основні тенденції сучасного державно-правового розвитку.

Початок повномасштабної війни російської федерації проти України. Героїчна боротьба захисників України проти російських загарбників. Основні військові операції по обороні та звільненню територій України. Терор і геноцид українського народу з боку російської держави. Волонтерський рух в Україні. Зміни у системі державного управління, введені у період війни. Основні напрями змін у законодавстві України, викликані воєнними діями. Міжнародна підтримка України у боротьбі з російською агресією.

4. Структура навчальної дисципліни

4.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 2							
Тема № 1. Історія держави і права як наука і навчальна дисципліна. Держава та право країн Стародавнього Сходу.	8	2	4			2	
Тема № 2. Античні держави та право.	4		2			2	

Тема № 3. Середньовічні держава і право країн Європи та Азії.	6		4			2	
Тема № 4. Держава та право Великої Британії (XVII – XVIII ст.).	4		2			2	
Тема № 5. Держава та право США (XVII – XIX ст.).	4		2			2	
Тема № 6. Держава та право Франції (XVIII – XIX ст.).	5		2			3	
Тема № 7. Держава та право Німеччини в XIX ст. – на поч. XX ст.	5		2			3	
Тема № 8. Державно-правовий розвиток країн світу у XX – поч. XXI ст.	5		2			3	
Тема № 9. Стародавні держави і право на території сучасної України.	5		2			3	
Тема № 10. Держава та право Русі. Особливості політичного розвитку Галицько-Волинської держави та її права.	5		2			3	
Тема № 11. Державно-правове становище України у складі Великого князівства Литовського.	5		2			3	
Тема № 12. Суспільно-політичний лад і право України під владою Польщі та Речі Посполитої.	5		2			3	
Тема № 13. Військово-політичний устрій та право Запорозької Січі.	5		2			3	
Тема № 14. Українська гетьманська держава та її право сер. XVII – к. XVIII ст.	5		2			3	
Тема № 15. Суспільно-політичний лад і право українських земель у складі Російської, Австрійської, Австро-Угорської імперій.	5		2			3	
Тема № 16. Національна державність і право України у добу революції (1917-1921 рр.).	6	2	2			2	
Тема № 17. Становлення радянської влади в Україні. Радянська державність і право на українських землях.	4		2			2	
Тема № 18. Державне будівництво та розвиток права України в роки незалежності.	4		2			2	
Всього за весь термін навчання:	90	4	40			46	екзамен

4.1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 1							
Тема № 1. Історія держави і права як наука і навчальна дисципліна. Держава та право країн Стародавнього Сходу.	10	2	4			4	залік
Тема № 2. Античні держави та право.	6	2				4	
Тема № 3. Середньовічні держава і право країн Європи та Азії.	6	2				4	
Тема № 4. Держава та право Великої Британії (XVII – XVIII ст.).	6					6	
Тема № 5. Держава та право США (XVII – XIX ст.).	5					5	
Тема № 6. Держава та право Франції (XVIII – XIX ст.).	4					4	
Тема № 7. Держава та право Німеччини в XIX ст. – на поч. XX ст.	4					4	
Тема № 8. Державно-правовий розвиток країн світу у XX – поч. XXI ст.	4					4	
Семестр № 2							
Тема № 9. Стародавні держави і право на території сучасної України.	2					2	
Тема № 10. Держава та право Русі. Особливості політичного розвитку Галицько-Волинської держави та її права.	2					2	
Тема № 11. Державно-правове становище України у складі Великого князівства Литовського.	2					2	
Тема № 12. Суспільно-політичний лад і право України під владою Польщі та Речі Посполитої.	3					3	
Тема № 13. Військово-політичний устрій та право Запорозької Січі.	3					3	
Тема № 14. Українська гетьманська держава та її право сер. XVII – к. XVIII ст.	11	2	2			7	
Тема № 15. Суспільно-політичний лад і право українських земель у складі Російської, Австрійської, Австро-Угорської імперій.	2					2	

Тема № 16. Національна державність і право України у добу революції (1917-1921 рр.).	11	2	2			7	
Тема № 17. Становлення радянської влади в Україні. Радянська державність і право на українських землях.	3					3	
Тема № 18. Державне будівництво та розвиток права України в роки незалежності.	6	2				4	
Всього за весь термін навчання:	90	12	8			70	екзамен

4.1.3. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

Перелік питань до тем навчальної дисципліни	Література:
Тема № 1. Історія держави і права як наука та навчальна дисципліна. Держава та право країн Стародавнього Сходу.	Основна: 1-3, 7, 29, 33-36. Додаткова: 3, 7, 8, 10, 12-17, 19, 20, 22, 23.
1. Кримінальне право за законами Хаммурапі та Ману. 2. Процес за законами Ману і Хаммурапі. 3. Шлюбно-сімейне право за законами Хаммурапі та Ману. 4. Спадкове право за законами Ману і Хаммурапі. 5. Регулювання майнових відносин за законами Ману і Хаммурапі.	
Тема № 2. Античні держави та право.	Основна: 1-3, 7, 11, 13-15, 17, 26-29, 33-36. Додаткова: 2-4, 8, 9, 12-18, 20, 22, 23.
1. Закони Лікурґа та їх вплив на розвиток Стародавньої Спарти. 2. Римська імперія. Християнство: зародження, становлення, вплив на державно-правові процеси. 3. Право власності та зобов'язальне право Риму.	
Тема № 3. Середньовічні держава і право країн Європи та Азії.	Основна: 1-3, 7, 21, 29, 33-36. Додаткова: 3, 8, 9, 14, 19, 20, 22, 26.
1. Формування основних станів феодального суспільства у Франції. 2. Арабський халіфат. Характеристика ісламської держави. 3. Християнська доктрина «двох мечів». 4. Вчення Хоми Аквінського про політичні форми правління. 5. Особливості розвитку феодальної Німеччини. Золота Булла 1356 р.	
Тема № 4. Держава та право Великої Британії (XVII – XVIII ст.).	Основна: 1-3, 6-10, 13, 21-24, 29, 33-36. Додаткова: 3, 4, 8, 9, 14, 17, 20, 22, 24, 29.
1. Концепція Т. Гоббса про абсолютність державної влади. 2. Політичні течії в англійській революції: пресвітеріани, індепенденти (Д. Мільтон, О Сідней) і левелери (Д. Лільборн). 3. Буржуазні революції XVII-XIX ст. і формування буржуазних правових систем. 4. Визначте основні причини англійської революції. 5. Охарактеризуйте основні етапи англійської революції	
Тема № 5. Держава та право США (XVII – XIX ст.).	Основна: 1-3, 7, 14-15, 33-36. Додаткова: 3, 9, 14, 20, 22, 28.
1. Коли розпочався процес колонізації північноамериканських земель? 2. Охарактеризуйте суспільно-економічний розвиток північноамериканських колоній. 3. Якою була кількість англійських колоній на території Північної Америки у XVIII ст.? 4. Визначте яку політику проводили англійці стосовно власних колоній. 5. З'ясуйте які були ухвалені рішення під час роботи I та II Континентальних конгресів?	

6. Хто вважається автором Декларації незалежності США?	
7. У якому році було прийнято Біль про права?	
Тема № 6. Держава та право Франції (XVIII – XIX ст.).	Основна: 1-5, 7, 12, 16, 18-20, 23, 25, 29-31, 33-36. Додаткова: 1, 3, 5, 6, 9, 10, 14, 17, 20, 21, 25, 27.
1. Які суспільні та політико-правові причини обумовили Велику французьку революцію?	
2. Чому державно-правові вчення французького Просвітництва стали ідеологічним чинником Великої французької революції?	
3. Який вплив теорія природного права мала на найбільш видатні правові пам'ятки доби революції?	
4. У чому видатне історичне значення «Декларації прав людини і громадянина»?	
5. У чому полягає зміст Конституції Франції 1791 р.?	
6. Охарактеризуйте державно-правовий режим якобінської диктатури та правові характеристики терору.	
7. Надайте загальну характеристику кодифікації французького права за ініціативою Наполеона.	
Тема № 7. Держава та право Німеччини в XIX ст. – на поч. XX ст.	Основна: 1-3, 6-10, 13, 21-24, 29, 33-36. Додаткова: 3, 4, 8, 9, 14, 17, 20, 22, 24, 29.
1. Чому революція 1848 р. у Німеччині не призвела до об'єднання германських князівств?	
2. Чому Пруссія стала головною рушійною силою об'єднання Німеччини?	
3. Яка роль в об'єднувачих процесах Німеччини належить О. фон Бісмарку?	
4. Визначте основні конституційні принципи Німеччини 1871 р.?	
5. Яка роль відведена Рейхстагу у державному механізмі Німеччини за Конституцією 1871 р.?	
6. Зовнішньополітична стратегія Німеччини періоду Веймарської республіки та її реалізація.	
Тема № 8. Державно-правовий розвиток країн світу у XX – поч. XXI ст.	Основна: 1-3, 7-9, 17, 29, 32 -36. Додаткова: 3, 8, 9, 11, 16, 17, 20, 22, 32.
1. Основні напрями політико-правової ідеології XX ст.	
2. Еволюція вчень про демократію. Теорія керованої й урізаної демократії.	
3. Ідея держави всесвітнього благоденства, політичного плюралізму і плюралістичної державності	
4. Соціально-економічний розвиток Великої Британії в XX ст.	
5. Британська колоніальна імперія після Першої світової війни.	
6. Зміни у виборчому праві США. XX, XXIV та XXVI поправки до Конституції США.	
7. Франція у Другій світовій війні. Уряд Віші. Рух опору й утворення Тимчасового уряду.	
8. Гендерна рівність і розширення прав жіноцтва.	
9. Питання розширення ЄС та НАТО у контексті російсько-української війни.	
Тема № 9. Стародавні держави і право на території сучасної України.	Основна: 7-9. Додаткова: 2, 3, 5, 14, 17, 18, 19, 20, 35.
1. З'ясувати, особливості формування та розвитку античних державно-правових утворень у Північному Причорномор'ї.	
2. Підготувати конспект питання «Основні риси процесуального права	

<p>в античних державах Північного Причорномор'я (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.): форми та суб'єкти процесу; стадії процесу, види доказів».</p> <p>3. Визначати відмінності у скіфській та сарматській державних моделях.</p> <p>4. Знайти відповідь на питання: якими були правові передумови грецької колонізації Північного Причорномор'я?</p> <p>5. Законспектувати основні етапи становлення кримінального права античних держав Північного Причорномор'я (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.): поняття злочину, його суб'єкти та об'єкти; види злочинів; мета та види покарань</p>	
<p>Тема № 10. Держава та право Русі. Особливості політичного розвитку Галицько-Волинської держави та її права.</p> <p>1. Виділяти та характеризувати основні етапи становлення давньоруської держави.</p> <p>2. Знати основні риси процесуального права Київської Русі: історичну форму процесу, стадії процесу, суб'єкти процесу, види доказів.</p> <p>3. Яким чином на Русь вплинуло монгольське (золотоординське) право?</p> <p>4. Вміти характеризувати джерела права українських земель (IX - серед. XIII ст.): звичаєве право; нормативні акти; збірки законів (Руська правда).</p>	<p>Основна: 7-9. Додаткова: 2, 3, 4, 5, 14, 17, 18, 19, 20, 23, 27, 28, 29, 35.</p>
<p>Тема № 11. Державно-правове становище України у складі Великого князівства Литовського.</p> <p>1. Розкрийте особливості утворення Великого князівства Литовського.</p> <p>2. Проаналізуйте адміністративно-територіальний поділ Великого князівства Литовського.</p> <p>3. Охарактеризуйте редакції Литовських статутів.</p> <p>4. Дайте загальну характеристику джерелам права: «Судебник Казимира IV Ягеллончика 1468 року» та «Устава на волоки» 1557 р.</p> <p>5. Дайте визначення поняттю «копа».</p>	<p>Основна: 7-9. Додаткова: 2, 3, 4, 5, 14, 17, 18, 19, 20, 23, 27, 28, 29, 35.</p>
<p>Тема № 12. Суспільно-політичний лад і право України під владою Польщі та Речі Посполитої.</p> <p>1. Якими були умови Люблінської унії 1569 року?</p> <p>2. Що таке «Генрікові артикули»?</p> <p>3. Визначте вплив «Генрікових артикули» на розвиток державного устрою Речі Посполитої Польської?</p> <p>4. Яким був правовий статус українців у складі Речі Посполитої?</p> <p>5. Перелічте та охарактеризуйте головні суспільні стани Польщі.</p>	<p>Основна: 7-9. Додаткова: 2, 3, 4, 5, 14, 17, 18, 19, 20, 23, 27, 28, 29, 35.</p>
<p>Тема № 13. Військово-політичний устрій та право Запорозької Січі.</p> <p>1. З яких соціальних станів відбувалося формування козацтва?</p> <p>2. Назвіть основні ланки судової системи Запорозької Січі.</p> <p>3. Якими були основні риси козацького звичаєвого права?</p> <p>4. З якою метою створювалося реєстрове козацтво та які функції воно виконувало?</p> <p>5. Охарактеризуйте Ординацію Війська Запорозького (1638 р.) та її наслідки.</p>	<p>Основна: 7-9. Додаткова: 2, 3, 4, 5, 8, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 22, 33, 34, 35.</p>
<p>Тема № 14. Українська гетьманська держава та її право сер. XVII – к. XVIII ст.</p>	<p>Основна: 7-9.</p>

<p>1. Проаналізувати міжнародно-правовий статус України у середині XVII ст.: правовідносини з Річчю Посполитою, Туреччиною, Молдовою, Валахією; правове оформлення протекторату Московської держави (Березневі статті, жалувані грамоти 1654 р.), історико-правові погляди на зміст та значення Переяславсько-Московського договору 1654 р.</p> <p>2. Підготуватись до обговорення питання «Державне право України періоду формування національної козацької середини XVII ст.».</p> <p>3. Які основні види доказів використовувалися в Українській гетьманській державі та в чому їхня сутність?</p> <p>4. Хто мав право власності на землю в Українській гетьманській державі?</p> <p>5. Проаналізуйте державотворчу діяльність Івана Мазепи, включаючи її досягнення та прорахунки.</p>	<p>Додаткова: 2, 3, 4, 5, 8, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 22, 33, 34, 35.</p>
<p>Тема № 15. Суспільно-політичний лад і право українських земель у складі Російської, Австрійської, Австро-Угорської імперій.</p> <p>1. Вміти проводити компаративний аналіз правового становища українських земель у складі Австрійської та Російської імперій.</p> <p>2. На яких правових основах здійснювалися реформи 1860-х – 70-х рр.?</p> <p>3. Коли та за яких обставин було скасовано кріпосне право в Галичині та Буковині?</p> <p>4. Назвіть антиукраїнські заборонні акти російського уряду та проаналізуйте їхні наслідки.</p> <p>5. Охарактеризуйте основні зміни в праві українських земель у складі Російської та Австро-Угорської імперій в умовах I Світової війни.</p>	<p>Основна: 7-9.</p> <p>Додаткова: 2, 3, 4, 5, 8, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 22, 33, 34, 35.</p>
<p>Тема № 16. Національна державність і право України у добу революції (1917-1921 рр.).</p> <p>1. Які були державно-правові інститути під час правління Директорії УНР?</p> <p>2. Якими були особливості державно-правового розвитку Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР)?</p> <p>3. Опишіть процес формування ланок державного механізму ЗУНР.</p> <p>4. Розкрийте проблемні питання у відносинах між УНР та ЗУНР в період 1919-1920 років?</p> <p>5. Підготуватися до обговорення проблеми: «Національна та більшовицька моделі української державності».</p>	<p>Основна: 7-9.</p> <p>Додаткова: 2, 3, 4, 5, 8, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 22, 33, 34, 35.</p>
<p>Тема № 17. Становлення радянської влади в Україні. Радянська державність і право на українських землях.</p> <p>1. Яким чином відбувалося поширення радянської влади в Україні?</p> <p>2. Які були правові основи входження України до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР)?</p> <p>3. Визначить функції позасудових каральних органів в радянській Україні у 1920-1930-х роках?</p> <p>4. Якими були особливості приєднання Західної України та Північної Буковини до УРСР?</p> <p>5. Які були основні риси першої та другої кодифікації законодавства</p>	<p>Основна: 7-9.</p> <p>Додаткова: 1-7, 9-14, 16-21, 24-26, 30-32, 35.</p>

радянської України? 6. Якими були основні зміни в державі та праві УРСР в повоєнний період?	
Тема № 18. Державне будівництво та розвиток права України в роки незалежності.	Основна: 1-9. Додаткова: 1-7, 9-14, 16-21, 24-26, 30-32, 35.
1. Підготувати доповідь на тему: «Конституційний процес в Україні» 2. Визначте особливості кодифікаційного процесу в Україні в умовах незалежності? 3. Визначте роль Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 року у правовому визначенні суверенності України? 4. Охарактеризуйте основні напрямки розвитку національної правової системи України (1991-2024 рр.): цивільне, земельне, кримінальне, процесуальне право; генеза нових галузей права (муніципальне, аграрне, космічне право). 5. Назвіть причини та передумови російсько-української війни. Які зміни відбулися у праві України в умовах воєнного стану? 6. Назвіть характерні риси становлення та реформування національної правоохоронної та правозахисної системи України (1991-2024 рр.). Охарактеризуйте особливості діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану.	

5. Індивідуальні завдання

5.1.1. Теми рефератів

Навчальним планом не передбачено

5.1.2. Теми курсових робіт

Навчальним планом не передбачено

5.1.3. Теми наукових робіт

(до частини I - Становлення та розвиток держави і права зарубіжних країн)

1. Злочини та покарання у праві держав Стародавнього Світу: порівняльно-правова характеристика.
2. Артхашастра Каутильї – доктринальне джерело права держави Маур'їв.
3. Джерела та характерні риси права Візантії.
4. Держава і право скандинавських країн доби середньовіччя.
5. Кримінальне право Німеччини за «Кароліною» 1532 р.
6. Державно-правовий розвиток Австрії у добу середньовіччя.
7. Саксонське зерцало – видатна пам'ятка права середньовічної Німеччини.
8. Державно-правовий розвиток середньовічної Італії.
9. Генеза держави і права у країнах Південно-Східної та Східної Європи у добу середньовіччя.

10. Держава і право Туреччини: основні етапи розвитку.
11. Еволюція правового статусу корінних народів США та Канади.
12. Французький цивільний кодекс 1804 р. та його вплив на розвиток цивільного права європейських держав у XIX - XX ст.
13. Державно-правові погляди А. Лінкольна.
14. Становлення правової системи Республіки Білорусь (1991-2020).
15. Становлення та розвиток поліції Німеччини: історико-правове дослідження.

Теми наукових робіт

(до частини II - Становлення та розвиток держави і права України)

1. Форми та стадії юрисдикційного процесу в містах-державках Північного Причорномор'я.
2. Злочини та покарання у північнопричорноморських державах.
3. Еволюція форм держав північнопонтійського регіону.
4. Становлення та розвиток інституту покарання у Руській державі.
5. Охорона громадського порядку та боротьба зі злочинністю у Київській Русі.
6. Особливості судочинства в копних судах у XIV - першій половині XVII ст.
7. Злочини проти держави (За матеріалами III Литовського статуту).
8. Кримінальний процес в Україні у середині XVII – XVIII ст.
9. Особливості процесуального права Великого князівства Литовського на українських землях (друга половина XIV – друга половина XVI століть).
10. Магдебургське право як джерело кодифікації українського права (XVIII - початок XIX ст.).
11. Правовий статус жінки за магдебурзьким правом.
12. Еволюція правового статусу селянства у контексті реалізації реформи 1861 року.
13. Охоронні формування УНР доби Центральної Ради.
14. Гетьманат в Українській державі: сутність та особливості.
15. Акт злуки УНР та ЗУНР: історико-правовий аналіз.
16. Репресивно-каральна система в Україні 30-50-х рр. XX ст.: історико-правовий аналіз.
17. Правовий статус Криму у 20-х рр. XX ст.
18. Становлення та розвиток національної правоохоронної системи незалежної України.
19. Роль Національної поліції у забезпеченні прав людини в Україні.
20. Проблеми гендерної рівності в Україні та можливі шляхи їх вирішення: історико-правовий аспект.

6. Методи навчання

Формування знань, вмінь та навичок забезпечується поєднанням лекційних та семінарських занять з виконанням завдань для самостійної підготовки. При цьому на проведення лекцій відводиться 4 години, на проведення семінарських занять 40 годин та на самостійну роботу – 46 годин навчального часу.

Метою лекційного курсу «Історія держави і права» є ознайомлення здобувачів вищої освіти на прикладі зарубіжних країн та України з історією виникнення і розвитку головних інститутів держави і права, формування розуміння закономірностей та напрямів їхнього розвитку. Здобувачі вищої освіти мають навчитися самостійно аналізувати як окремі нормативні акти, так і більш загальні державно-правові явища. Такі знання і навички сприятимуть кращому розумінню державно-правових реалій сучасності, сутності негативних та позитивних сторін чинного права, а також допоможуть прогнозувати їхню подальшу еволюцію.

На семінарських заняттях з дисципліни використовуються методи навчання: коротке пояснення, аналіз, тренування здобувачів вищої освіти для отримання ними навичок у правильному розумінні державно-правових явищ та складних юридичних понять.

Самостійна робота за кожною темою передбачає вивчення, згідно з переліком, навчальної літератури, що додається до навчальної програми дисципліни та матеріалами лекційного фонду.

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль (екзамен)

1. Предмет і методи вивчення навчальної дисципліни «Історія держави та права». Періодизація і джерела навчальної дисципліни «Історія держави та права.
2. Предмет, завдання, періодизація і методи навчальної дисципліни «Історія держави та права України».
3. Державний і суспільний лад Стародавнього Єгипту.
4. Державний та суспільний лад Вавилону. Характеристика законів Хаммурапі (Вавилон).
5. Соціальна структура та державний лад Стародавньої Індії. Закони Ману: загальна характеристика.
6. Афінська рабовласницька держава: реформи Тесея, Солона і Клісфена.
7. Основні риси права Стародавніх Афін.
8. Суспільний, державний лад, право Спарти.
9. Утворення римської рабовласницької держави. Реформи Сервія Тулія.
10. Римська рабовласницька аристократична республіка.
11. Джерела та основні риси права Риму найдавнішого періоду.
12. Суспільний і державний лад Франкського королівства.
13. «Салічна правда» – пам'ятка ранньофеодального права франків.
15. Виникнення Парламенту в Англії. Велика Хартія вольностей 1215 року.
16. Станово-представницька монархія у Франції. Великий березневий

ордонанс 1357 р.

17. Станово-представницька монархія в Німеччині. «Золота булла» 1356 року.
18. Абсолютна монархія у Франції. Класичний французький абсолютизм.
19. «Кароліна» – пам'ятка права феодальної Німеччини.
20. Суспільний та державний лад Росії XVIII ст. Реформи Петра I та Катерини II.

II.

21. Передумови англійської буржуазної революції. Характеристика першого етапу революції. Протекторат О. Кромвеля. «Знаряддя управління».

22. Формування англійської конституційної монархії: «Хабеас корпус акт», «Білль про права» та «Закон про престолоспадкування».

23. Війна за незалежність США. Декларація незалежності 1776 року. Статті конфедерації 1781 року (США).

24. Основні принципи Конституції США 1787 року. Білль про права 1791 року. Перший цикл конституційних поправок у США.

25. Громадянська війна 1861-1865 років та її вплив на конституційний розвиток США.

26. Причини і особливості буржуазної революції у Франції. Декларація прав людини і громадянина 1789 року.

27. Конституції Франції 1791 р. та 1793 р.: порівняльна характеристика

28. Якобінська диктатура у Франції та її державний механізм.

29. Консульство та імперія Наполеона Бонапарта.

30. Цивільний кодекс Франції 1804 року.

31. Система державного управління Австрійською імперією.

32. Австро-Угорська дуалістична монархія.

33. Об'єднання Німеччини на чолі з Пруссією. Створення Німецької імперії. Конституція 1871 р.: загальна характеристика.

34. Кримінальний кодекс Німецької імперії 1871 р.

35. Версальсько-Вашингтонська система міжнародних договорів.

36. Буржуазно-демократична революція (1918 р.) у Німеччині. Веймарська Конституція 1919 року.

37. «Новий курс» Президента США Ф. Рузвельта.

38. Особливості італійського фашизму. Корпоративна держава в Італії в 1920-х рр.

39. Німецький нацизм та становлення нацистської диктатури в Німеччині.

40. Утворення ФРН. Конституція 1949 року. Возз'єднання ФРН і НДР.

41. Характеристика Конституції Італії 1947 року.

42. Конституційний розвиток Франції після Другої світової війни. Конституція 1946 року. Конституція Франції 1958 року: історія прийняття та загальна характеристика.

43. Утворення НАТО, основний зміст північноатлантичного договору.

44. Військова співпраця Україна та НАТО в умовах російсько-української війни.

45. Історія створення і розвитку Європейського Союзу.
46. Скіфія: державний і суспільний лад, право.
47. Державний та суспільний лад, право грецьких полісів Північного Причорномор'я. Державний та суспільний лад Боспорського царства.
48. Еволюція протодержавних утворень на території сучасної України у III – IX ст. н.е.
49. Дискусійні питання утворення держави Русі. Суспільний лад Русі. Державний лад Русі.
50. Політико-правові реформи Володимира Великого та Ярослава Мудрого.
51. Судочинство Русі. Джерела та основні риси права Русі. Загальна характеристика.
52. Договори Русі з Візантією як джерела права.
53. Право власності та зобов'язальне право за «Руською Правдою».
54. Система злочинів і види покарань за «Руською Правдою».
55. Державний та суспільний лад Галицько-Волинського князівства.
56. Джерела та основні риси права Галицько-Волинської держави.
57. Державний та суспільний лад Великого князівства Литовського.
58. Кревська (1385 р.) і Городельська (1413 р.) унії Литви та Польщі, їх наслідки для українських земель.
59. Судоустрій Великого князівства Литовського.
60. Литовські статuti: загальна характеристика.
61. Право власності та зобов'язальне право Великого князівства Литовського. Шлюбно-сімейне та спадкове право Великого князівства Литовського.
62. Види злочинів та система покарань у Великому князівстві Литовському.
63. Магдебурзьке право в українських містах: запровадження та принципи функціонування.
64. Суспільно-політичний лад на руських землях у складі Королівства Польського (1340 – 1569 рр.). Утворення Речі Посполитої. Правовий статус українських земель у складі новоствореної держави.
65. Джерела права та основні риси права на українських землях у складі Польщі та Речі Посполитої.
66. Берестейська церковна унія та її наслідки для України.
67. Утворення Запорозької Січі та еволюція її державно-правового статусу. Органи влади та управління Запорозької Січі. Судоустрій та судочинство Запорозької Січі.
68. Формування української національної держави в ході визвольної боротьби під проводом Б. Хмельницького (1648 – 1657 рр.).
69. Державний та суспільний лад Української гетьманської держави (Війська Запорозького) друга половина XVII ст.
70. Джерела права Української гетьманської держави (Війська Запорозького), їх характеристика.
71. Українсько-московський договір 1654 р.: основні положення.

72. Гадяцький договір (1658 р.) І. Виговського та Переяславські статті (1659 р.) Ю. Хмельницького: суть та наслідки для України.
73. Українсько-шведська угода І. Мазепи: мета, наслідки.
74. Договірні статті (Конституція П. Орлика), їх історичне значення.
75. Джерела українського права: «Права за якими судиться малоросійський народ», «Суд і розправа в правах малоросійських»: загальна характеристика.
76. Обмеження та ліквідація автономії України. Перша Малоросійська колегія. Правління гетьманського уряду. Друга Малоросійська колегія.
77. Судова реформа 1864 р. в Росії та її особливості в Україні.
78. Джерела та характерні риси права України у складі Російської імперії XIX - початку XX ст.
79. Суспільно-політичний устрій Галичини, Північної Буковини та Закарпаття у XIX ст.
80. Право Галичини, Північної Буковини та Закарпаття у складі Австрійської та Австро-Угорської імперій XIX – початок XX ст.
81. Утворення Української Центральної Ради, її юридичний статус. I та II універсали Центральної Ради, їх значення.
82. Українська Центральна Рада і проголошення УНР: III і IV універсали Центральної Ради.
83. Брестський мир 1918 р. і його наслідки для України.
84. Конституція Української Народної Республіки від 29 квітня 1918 р.
85. Українська Держава 1918 р. (гетьманат П. Скоропадського).
86. Формування української національної держави доби Директорії.
87. Проголошення ЗУНР. Акт злуки УНР та ЗУНР 22 січня 1919 р. та його значення.
88. Перший Всеукраїнський з'їзд рад 1917 р. Проголошення УСРР. Становлення радянської влади в Україні. Конституція УСРР (1919 р.): загальна характеристика.
89. Міждержавна угода між Польщею і УНР квітня 1920 р. (Варшавський договір). Ризький договір (1921 р.) та його наслідки для України.
90. Правові засади входження УСРР до складу Союзу РСР. Конституція СРСР 1924 р.
91. Утворення та діяльність міліції радянської України (1919-1941 рр.)
92. Конституція УСРР (1929 р.): загальна характеристика.
93. Право УРСР в умовах тоталітарного режиму в 1930-х рр.
94. Основні положення Конституції УРСР 1937 р.
95. Проголошення незалежності Карпатської України (1939 р.).
96. Приєднання Західної України, Північної Буковини та частини Бессарабії до УРСР (1939 – 1940 рр.).
97. Державно-правова платформа Організації Українських Націоналістів. Акт відновлення української державності 30 червня 1941 р., його політико-правове значення.

98. УРСР – засновник і член ООН.
99. Правове закріплення передачі Кримської області та м. Севастополя до складу УРСР (1954 р.).
100. Конституція УРСР 1978 р.: характеристика основних положень.
101. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р.: основні положення.
102. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. і його закріплення Всеукраїнським референдумом 1 грудня 1991 р.
103. Конституційний процес в незалежній Україні. Конституція України 1996 р. та зміни до неї.
104. Гендерна політика у сучасному світі.
115. Особливості державно-правового розвитку України на сучасному етапі.
106. Агресія російської федерації проти України (2014-2022 роки). Початок повномасштабної російсько-української війни у лютому 2022 року.
107. Основні напрями змін у системі державного управління та законодавстві України, викликані російсько-українською війною (лютий 2022 року – по сьогоднішній день).
108. Воєнні події російсько-української війни (лютий 2022 р. – по сьогоднішній день). Геноцид українського народу російськими військами.

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

Контрольні заходи оцінювання результатів навчання включають в себе поточний та підсумковий контроль.

Засобами оцінювання результатів навчання можуть бути заліки, екзамени, тести.

Поточний контроль. До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських занять;
- якості виконання самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку набутих здобувачем вищої освіти (далі – здобувач) знань, умінь та інших компетентностей з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну роботу виставляються в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів враховуються такі види робіт: навчальні заняття (семінарські); самостійна робота (виконання домашніх завдань,

ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Здобувач, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем)	Результат навчальних занять за семестр	Результат самостійної роботи за /) 10 семестр
---	---	---

Підсумковий контроль. Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках здобувачів, залікових книжках. **Присутність здобувачів на проведенні підсумкового контролю (заліку, екзамену) обов'язкова.** Якщо здобувач вищої освіти не з'явився на підсумковий контроль (залік, екзамен), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (екзамен, залік) оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних на підсумковому контролі, з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамені, заліку), які використовуються при розрахунку успішності здобувачів, становить **50**.

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру, та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку).

Підсумкові бали навчальної дисципліни	Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем)	Кількість балів за підсумковим контролем
--	---	---

Здобувач вищої освіти, який під час складання підсумкового контролю

(екзамен, залік) отримав незадовільну оцінку, складає його повторно. Повторне складання підсумкового екзамену чи заліку допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни: один раз – викладачеві, а другий – комісії, до складу якої входить керівник відповідної кафедри та 2-3 науково-педагогічних працівники.

Якщо дисципліна вивчається протягом двох і більше семестрів з семестровим контролем у формі екзамену чи заліку, то результат вивчення дисципліни в поточному семестрі визначається як середньоарифметичне значення балів, набраних у поточному та попередньому семестрах.

<i>Підсумкові бали навчальної дисципліни</i>	<i>Підсумк ові бали за поточний семестр</i>	<i>Підсумко ві бали за попередній семестр</i>	2
---	--	--	----------

Вимоги кафедри теорії та історії держави і права щодо діяльності здобувачів вищої освіти наступні:

Робота під час навчальних занять	Самостійна робота	Підсумковий контроль
Отримати не менше 4 позитивних оцінок	Підготувати цільовий виступ, підготувати конспект за темою самостійної роботи.	Отримати за підсумковий контроль не менше 30 балів

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка	
		Оцінка	Пояснення
97-100	Відмінно («зараховано»)	A	«Відмінно» теоретичний зміст курсу засвоєний цілком, потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою.
94-96			
90-93			
85-89	Добре («зараховано»)	B	«Дуже добре» теоретичний зміст курсу засвоєний цілком, потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані якість виконання більшості з них оцінена числом балів, близьким до максимального, робота з двома-трьма незначними помилками.
80-84			

75-79		C	«Добре» - теоретичний зміст курсу засвоєний цілком, практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, усі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані якості виконання жодного з них не оцінена мінімальним числом балів, деякі вати завдань виконані з помилками, робота з декількома незначними помилками, або з однією-двома значними помилками.
70-74	Задовільно («зараховано»)	D	«Задовільно» - теоретичний зміст курсу засвоєний частково, але прогалини не носять істотний характер, потрібні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчати навчальних завдань виконана, деякі з виконаних завдань містять помилки, робота з трьома значними помилками.
65-69			
60-64		E	«Достатньо» - теоретичний зміст курсу засвоєний частково, деякі практичні навички роботи несформовані, частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконана або якості виконання деяких з них: оцінена числом балів, близьким до мінімального, роботам що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки
40-59	Незадовільно («не зараховано»)	FX	«Умовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу освоєний частково, необхідні практичні навички роботи не сформовані, більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано, або якості їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки.
21-40			
1-20		F	«Безумовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу не освоєно, необхідні практичні навички роботи не сформовані, всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки, додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значимого підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки.

10. Рекомендована література

СПИСОК І

Основна:

1. Бостан Л., Бостан С. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник. К. : Центр навчальної літератури, 2018. 730 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/CUL/13-Istor_derzh_prava_Bostan.pdf.
2. Грубінко А. Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 392 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/23271/1/Posibnuk%20Grubinko.pdf>.
3. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. / О. Джу́жа, Т. Третьякова, В. Калиновський та ін. Київ: НАВС, 2012. 376 с. URL: <https://www.naiau.kiev.ua/files/kafedru/idp/NP-IDP-ZK.pdf>.
4. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. Бандурки. Харків: Майдан, 2020. 618 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/9481/Bandurka_istoriya_prava_zarubizh%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
5. Історія держави і права зарубіжних країн : хрестоматія-практикум: навч. посіб. / [авт. кол.:Бурдін М. Ю., Гавриленко О. А., Головка Б. Г. та ін.], за заг. ред. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Майдан, 2023. 904 с. ISBN 978-966-372-901-5. <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/21553>.
6. Крестовська Н., Цвіркун О. Історія держави і права зарубіжних країн: хрестоматія-практикум. Х.: Одиссей, 2017. 488 с. URL: http://pravo.puet.edu.ua/files/lic2016bac/idpz_03.pdf.
7. Маймескулов Л., Тихоненков Д., Россіхін В. Історія держави і права зарубіжних країн: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Харків: Право, 2013. 520 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/1232560/>.
8. Мака́рчук В. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. К.: Атіка, 2019. 624 с. URL: <http://posek.km.ua/biblioteka/%D0%86/%D0%86%D1%81%.pdf>.
9. Орленко В. Історія держави і права зарубіжних країн: посібник для підготовки до іспитів. К.: Ін Юре, 2019. 244 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Orlenko_VI/Istoria_derzhavy_i_prava_zarubizhnykh_krain/.
10. Страхов М. Історія держави і права зарубіжних країн. Харків: Право, 2016. 416 с. URL: http://www.many-books.org /auth/ 4084/ book/ 11729/ strahov_mm/storya_derjavi_prava_zarubjnih_kran.
11. Трофанчук Г. Історія держави і права зарубіжних країн: правові джерела: навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер, 2018. 352 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk709942.pdf>.
12. Хома П. Історія держави і права зарубіжних країн: навчальний посібник. Київ: Каравела, 2015. 480 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk753016.pdf>.
13. Шевченко О. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн. К.: Вентурі, 2010. 255 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/606214/>.
14. Шевченко О. Історія держави і права зарубіжних країн: навчальний

посібник. К.: Юрінком Інтер, 2018. 336 с. URL: <https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/idp/NP-IDP-sxemu.pdf>.

15. Яремчук В. Історія держави і права зарубіжних країн: універсал. довід. Львів: БОНА, 2015. 400 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2421>.

Додаткова:

1. Ададуров В. Історія Франції. Королівська держава та створення нації (від початків до кінця XVIII століття). Львів: Вид-во УКЦ, 2012. 412 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Adadurov_Vadym/Istoriia_Frantsii_Korolivska_derzhava_ta_stvorennia_natsii_vid_pochatkiv_do_kintsia_XVIII_stolittia/.

2. Арендт Х. Джерела тоталітаризму. К.: Дух і літера, 2015. 584 с. URL: http://apsm.org/wpcontent/uploads/2017/03/1arendt_kh_dzherela_totalitarizmu.pdf.

3. Бернхем В. Вступ до права та правової системи США. К.: Україна, 2009. 554 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/596102/>.

4. Бобилєва С. Історія Німеччини з давніх часів і до 1945 р. Дніпропетровськ: ПВВ ДНУ, 2013. 528 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/1712650/>.

5. Броскат М. Держава Гітлера: створення і розвиток внутрішньої структури Третього рейху. К.: Наука, 2019. 384 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0012859>.

6. Бураков Ю., Питльована Л. Нариси історії Англії нового часу. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Львів: Центр Європи, 2013. 128 с. URL: <https://www.researchgate.net/publication/>.

7. Віперман В. Європейський фашизм: порівняльний аналіз (1922 – 1982). Київ: Дух і літера, 2018. 278 с. URL: <https://hromadalib.files.wordpress.com/>.

8. Дахно І. Право Європейського Союзу: навчальний посібник. Київ: Центр учб. літ., 2018. 415 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/626802/>.

9. Декларація незалежності США (4 липня 1776 р.). URL: <https://lawbook.online/gosudarstva-zarubejnogo-pravo/>.

10. Декларація прав людини і громадянина. URL: <http://wikipedia.org/wiki/>.

11. Іваницька О. Новітня історія країн Європи та Америки (1945 – 2012): навчальний посібник. Вінниця: Вид-во «Фоліант», 2013. 560 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/210003/>.

12. Історія держави і права зарубіжних країн. Новітній час (1918 р. – початок XXI ст.): навч. посіб. / Б. Тищик та ін. Львів: Світ, 2016. 718 с. URL: <https://law.lnu.edu.ua/course/istoriya-derzhavy-i-prava-zarubizhnyh-krajin>.

13. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до європейського Союзу: монографія / за заг. ред. І. Яковюка. Київ: Ред. журн. «Право України», 2012. 208 с. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/1210>.

14. Історія Сполучених Штатів: Нарис / За ред. Г. Синкотти. Вашингтон: Інформаційне агентство Сполучених Штатів, 2010. 408 с. URL:

<http://resource.history.org.ua/item/0009627>.

15. Кириченко В. Нова історія країн Азії, Африки, Латинської Америки. К.: Либідь, 2012. 168 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/837166/>.

16. Крижанівський О. Історія Стародавнього Сходу. К.: Либідь, 2016. 592 с. URL: <http://politics.elib.org.ua/pages-cat-105.html>.

17. Підпригора О., Харитонов Є. Римське право. К.: Юрінком Інтер, 2016. 512 с. URL: <https://yurincom.com/files/content/RimPravo.pdf>.

18. Ригіна О. Історія держави і права Сполучених Штатів Америки: Новітній час (1914-2008 рр.): Курс лекцій. Дрогобич: Вид-во «Коло», 2011. 325 с. URL: <https://lawcollege.lnu.edu.ua/course/istoriya-derzhavy-i-prava-zarubizhnyh-krajin/>.

19. Ставнюк В. Становлення афінського поліса. К.: Аквілон-Плюс, 2015. 216 с. URL: <http://am.history.univ.kiev.ua/>.

20. Статті конфедерації (1781 р.). URL: <http://www.pidruchniki.com/>.

21. Талдикін О. Держава і право Стародавнього Сходу. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2016. 136 с. URL: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/>.

22. Тищик Б. Історія держави і права країн Стародавнього світу. Львів: Світ, 2011. 384 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/2389171/>.

23. Тищик Б. Історія держави і права Сполучених Штатів Америки (XVIII ст. - 1918 р.): тексти лекцій. Л.: ЛНУ, 2008. 157 с. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/>.

24. Тищик Б. Історія держави і права Франції (1789–1918 рр.): навчальний посібник. Дрогобич: Вид-во «КОЛО», 2018. 139 с.

25. Войціховський А., Бакумов О. Збройна агресія Російської Федерації проти України як загроза системі колективної безпеки. Право і безпека. 2023. №1. С. 134 – 145. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/>.

Інформаційні ресурси в інтернеті :

1. Національна юридична бібліотека. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/info_law.html.

2. Українська правнича фундація. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/REF0010079>.

3. Журнал європейського і порівняльного права. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pravo>.

4. Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого. URL: <https://nlu.org.ua/>.

5. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.

6. Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL: www.library.univ.kiev.ua.

7. Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія». URL: <http://www.ukma.kiev.ua/ukmalib>.

8. Юридична бібліотека Школи права Йелльського університету. URL: <http://www.law.yale.edu/library/>.
9. Німецькі бібліотеки. URL: <http://www.ddb.de/>.
10. Національна бібліотека Франції. URL: <http://www.bnf.fr/>

СПИСОК II

Основна:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
5. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України у чинній редакції від 31.03.2023 № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>.
6. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України від 20.06.2022 № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>.
7. Історія держави і права України : хрестоматія-практикум / [М. Ю. Бурдін, Є. С. Логвиненко, І. А. Логвиненко]; за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Майдан, 2021. 890 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/>.
8. Історія держави і права України: підручник / за ред. О. М. Бандурки, Х.: ХНУВС, 2019. 448 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua>.
9. Історія держави та права України: підручник для курсантів та студентів вищих навчальних закладів / О. М. Бандурка, М. Ю. Бурдін, О.М. Головка та ін.; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Майдан, 2018. 616 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua> .

Додаткова:

1. Бандурка О. М., Греченко В. А. Міліція в Україні в період посилення тоталітарного режиму (1931–1941 рр.): історико-правове дослідження: монографія. Харків : Золота миля; Панов, 2020. 444 с. URL: <https://www.researchgate.net/>.
2. Борисова О. В. Історія української державності : підручник : у 2 т. Т. 1 : Давні часи. Середньовіччя. Нова доба. МОН України ; Луганськ. нац. аграр. ун-т. Київ : Кондор, 2018. 344 с. URL: <http://library.kpi.kharkov.ua/>.
3. Борисова О. В. Історія української державності : підручник : у 2 т. Т. 2 : 1917 - 2017 рр. М-во освіти і науки України ; Луганськ. нац. аграр. ун-т. Київ : Кондор, 2018. 463 с. URL: <http://library.kpi.kharkov.ua/>.

4. Бойко І. Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (IX–XX ст.) : навч. пос. для студентів вищ. навч. закладів. Львів : Вид. центр Львівського нац. ун-ту, 2013. 904 с. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/>.
5. Бурдін М., Гавриленко О., Коцан І., Логвиненко І. Історія держави і права України: практикум. Х.: ФОП Бровін, 2017. 444 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1973>.
6. Верстюк В. Союз Пілсудського - Петлюри в історії боротьби за українську державність. *Український історичний журнал*. 2020. № 2. С. 4-21. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/>.
7. Вільховий Ю.В. Історичні віхи української державності. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 8. С. 42-46. URL: <http://lib.univd.edu.ua>.
8. Видатні жінки української історії. Біографічні нариси на тлі історичних подій. Кн. 1 : X - XVIII ст. Київ : Балтія-Друк, 2020. 264 с. URL: <https://historybooks.com.ua/>.
9. Винницький. М. Український Майдан, російська війна. Хроніка та аналіз Революції Гідності. Львів : Вид-во Старого Лева, 2021. 554 с. URL: <https://chtyvo.org.ua/>.
10. Гайдучкий П. І. Не забуті реформи в Україні, 1991-2017. Київ : ТОВ. «ДКС-центр», 2017. 852 с. URL: <http://base.dnsgb.com.ua/>.
11. Гай-Нижник П. Акт злуки УНР та ЗУНР: втілення і крах ідеалу Соборної України. URL: <http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/>.
12. Гай-Нижник П. IV Універсал Української Центральної Ради – проголошення незалежності УНР. URL: <http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/>.
13. Дорошко М. Історія України : знакові події та особистості. Київ : ТОВ «ОСНОВА-ПРИНТ ПЛЮС», 2021. 472 с. URL: <https://lib.itc.gov.ua/>.
14. Єрмолаєв В. М. Історія держави і права України : підручник. Харків : Право, 2021. 472 с. URL: <http://catalog.puet.edu.ua/>.
15. Єрмолаєв В. Про форму правління та державний режим Гетьманщини часів Б. Хмельницького (до 365-річчя Національної революції 1648 р.). *Вісник Академії правових наук України*: зб. наук. пр. 2012. № 4. С. 75-92. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua>.
16. Іванченко Р. П. Історія без міфів : бесіди з історії української державності : навч. посіб. для ВНЗ. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2014. 624 с. URL: <https://www.yakaboo.ua/>.
17. Історія держави і права України. Курс лекцій. за ред. В.М. Щербатюка. Київ: Видавництво «Фенікс», 2018. 496 с. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/>.
18. Історія держави і права України : підручник. за ред. В. Д. Гончаренка. Вид. 2-ге, перероб. і допов. Харків : Право, 2019. 552 с. URL: <https://pravo-izdat.com.ua/>.
19. Історія держави і права України : акад. курс : підруч. ЛНУ ім. І. Франка. Київ : Ін Юре, 2015. 808 с. URL: <https://law.lnu.edu.ua/>.
20. Історія держави та права України : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп.

Київ : Юрінком Інтер, 2019. 568 с. URL: <https://jurkniga.ua/>.

21. Історія держави і права України (1991-2019 роки): навчальний посібник/ за заг. ред. доктора юрид. наук, професора, академіка Національної академії правових наук Бандурки О.М. Харків: Майдан, 2019. 344 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/>.

22. Кондратюк О.В. Державно-правовий статус українців у Російській імперії (XVIII-XIX ст.ст.). *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична: зб. наук. Праць.* 2014. № 2. С. 3-13. URL: <https://scholar.google.com.ua>.

23. Київська Русь: пам'ятки права (X–XIII ст.): тексти, переклади, коментарі. : навч. посіб. Нац. акад. прав. наук України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування ; уклад.: Г. Г. Демиденко, В. М. Єрмолаєв. Харків : Право, 2020. 224 с. URL: <https://pravo-izdat.com.ua/>.

24. Луцький М. Правовий аспект Акта злуки УНР та ЗУНР. Науково-інформаційний вісник «Право». 2014. № 9. URL: <http://iful.at.ua/>.

25. Мельник І. Дві листопадові революції у Львові – 1848 і 1918. URL: <http://zbruc.eu/node/14875>.

26. Офіцинський Р. А. Історія УПА. Харків : Орбіта. 2021. 128 с. URL: <https://www.library.cv.ua/>.

27. Петровський М. Н. Історія України в документах і матеріалах. Київська Русь і феодальні князівства XII-XIII століть. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 310 с. URL: <https://www.yakaboo.ua/>.

28. Подволоцький А. Правдива історія Київської Русі: про що мовчать підручники історії . Харків : Аргумент Принт. 2014. 351 с. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/>.

29. Ричка В. Київська Русь : влада і спільнота (Біля витоків державності). *Голос України.* 2015. 25 бер. (№ 53). С. 12. URL: <https://lukl.kyiv.ua/>.

30. Семків В. Методологічні аспекти історико-правової доктрини української державності. *Право України.* 2020. № 1. С. 41-51. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/>.

31. Стефанчук Р. Традиція безперервності української державності. *Право України.* 2021. № 9. С. 12-21. URL: <https://pravoua.com.ua/>.

32. Томенко М. Україна: історія конституції : навч. посіб. Київ : Генеза. 2015. 144 с. URL: <http://pli.nlu.edu.ua/>.

33. Чухліб Т. В. Донеччина та Луганщина – козацькі землі України (XVI -XVIII ст.) ; НАН України та ін. Київ. 2017. 117 с. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/>.

34. Шевчук В. О. Козацька держава як ідея в системі суспільно-політичного мислення XVI-XVIII ст. : у 2 кн. Кн. 2. Київ : Кліо, 2019. 1120 с. URL: <https://nashformat.ua/>.

35. Шигаль Д. А. Історія держави і права України. [Текст] : посіб. для підгот. до іспиту. Харків : Право, 2018. 252 с. URL: <https://jurkniga.ua/>.

Інформаційні ресурси в інтернеті:

1. Інститут законодавства Верховної Ради України. URL: <http://instzak.rada.gov.ua/>.
2. Національна академія правових наук України. URL: <http://www.aprnu.kharkiv.org/>.
3. Національна бібліотека ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.
4. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого. URL: <https://nlu.org.ua/>.
5. Наукова бібліотека імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL: <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/title4.php3>.